- 7 -

7. צדיקים שאינם מאמינים

תלמידי חכמים שאינם תדפסים זאת, הם הנרדפים לאפיקורסות.

ראז אין להם עצה אחרת אלא לעצרם, לתקף ולבדף. ברור שיש גם צדוק רקקולים באומה, אבל התקוז לא יבוא שתוך שעדוש הכשרה להבנה גדולה.

שאלה: איך יכול להיות שלכל כך הרבה גדולים, יש כל כך מעט הכשרה?

הרב: זהו מה שנמצא בהקדמת מסילת ישרים והקדמת חובות הלבבות על תלמידי חכמים שאינם רגיל לגמוד ראות ד'. גם המהר"ל מתלונן על גדולי התורה שמזניחים לימוד אמונה. וכבר ידמיתו הנביא קדבל ב כ' ש"תופשי התורה לא ידעוני" (27). אין זו סיבה לזלזל בהם חס ושלום, אבל יש לראות את הדברים באמיתתם. וכל גדולי עולם האשונים ואחרונים התלונגו על חסרון לימוד האמונה בגדלות (28).

שאלה: מה הסיבה שגדולי תורה אינם מתעמקים בלימודי אמונה?

הרב: כי יש יותר דוקות ופרטיות"ה עכשיו להתעמק בפלפולי תורה מאשר להתעמק בעומק התורה (29), ההרגל נעשה טבע, מה שהתנקס במעט הדור. ספר הכוזרי, שהגר"א צוה ללמוד ספרו ש"עיקרי אמונת ישראל ותורה תלויים בו" (30), ספרי מהר"ל ושאר ספרי האמונה עמדו גם בעבר בהישג יד, אבל תלמידי חכמים לא למדו אותם, ומתוך כך לא יכלו לשמש כמורי נבוכי הדור, ואז לא נותרה להם עצה אחרת אלא לבא אחור. על כן, קודם כל תלמידי החכמים עצמם צריכים לשוב בתשובה, בלימוד פנימיות התורה והתבדלות בתוכן ובסגנון (30), כדברי הזוהר שהמשיח יבוא להחזיר צדיקים בתשובה (31). וכן כותב "אור החיים"הקדוש ש"על זה שתידיע ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל, ומהם יבקש ד' עלבון הבית הלבב" (32). וכן ריש לקיש לא ראה להשיב שלום לתלמיד חכם שבבל, שפנו שהקפיד על תלמידי חכמים שבבבל שלא האמינו בעזרא ולא השתתפו עמו בשיבה לארץ (33),

27) ירמיה ב ח.
28) "חוצרת המתעוררת אצלנו הצעקה הישנה: היתכן שהיה עסק של פלפולים שאינם-רוגעים,קודמים להכרת החובות העיקריות עליהם העולם מושתתת"מוספות לאורות התורה, כי"ק.
29) "כל עיקרה של הנפילה שנפל הדור מן האמונה ומן היהדות המעשית והמדומה, הוא רק מפני שאין לו שום הכרה בתכניותם. וההכרה התכרכית, מאין תוכרח מי יודע אותה? אם כל מי שיש לו כשרון להוסיף בתורה וראוי להיות בה בגדול וחשוב איננו קובע לו כלל ועיקר להיות בעל רוחניות אדירה. כל אחד דואג פן יגרע על ידי התלמוד הרוחני, חוק התלמוד המעשי...". תוספות אורות התורה, כי"ק.
29* תוספות מעשה רב.
30) "ואי אפשר הדבר לבוא בלידי תקון, כי אם על ידי שנגדל את העסק העיוני והחלק הרעיוני שבתורה,כל כך, עד שיהיה הלבר מוכרע ומפורסם שגדולי הרעיון של ישראל, יהיו דוקות חסידי ישראל ובדולי באנוניהם...". שם.
31) זהר בהעלותך קנג: "אתי משיח לאתבא לצדיקיא בתיובתא, ובהתלות הצדיקים לגמרה הגלותנה, ידכר להם, שהאור -

- 8 -

הם הם "הצדיקים שאינם מאמינים" כדברי הגמרא שנה: "אמר רבי אלעזר: כי מי בז ליום קטנות (34) - מי גרם לצדיקים שיתבזבז שלמתן לעמיד לבואל קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בקב"ה" (35). ורש"י מסביר: "קטנות - קטנת אמונה".

שאלה: איך יכולים להיות צדיקים שאינם מאמינים? האם אין זו סתירה?

הרב: המבנן של צדקות הוא שלמות בקיום מצוות, כהגדרת מסילת ישרים, יחד עם זה יכולה להיות חולשה באמונה (36).

שאלה: לכאורה יש כאן שני דברים נפרדים, ירמיהו הנביא, בעל חובות הלבבות, מסילת ישרים והמהר"ל המלונגו על כך שלא למדו אמונה, ומצד שני ריש לקיש הקפיד ראוי החיים המלונגו על כך שלא ראוים את גאולת ד'?

הרב: הכל ענין אחד. הדברים קשורים יחד: לימוד אמונה,השגחת ד' וענייני גאולה. יש להתבדל בלימוד אמונה והכנת ההנהגה האלהית, ביחוד להדרכת הדור הבדול והאידיאליסטי שלנו יש צורך ללמד אמונה בדולה.

הבדול הוא לאין חקר והוא מופיע בעולם בעוזוז גבורת חסדיו, ולולא המסכים הרבים שבאים על ידי כל סובני הרשעות, והסתירות והרחתניות, היה העולם משמש מרוב זיו. "אורות התשובה עז יב.

32) "והגאולה תתיה בתעיר לבות בני אדם וראמר להם: הטבו לכם, כי תשבו חוץ, בולים מעל שולחן אביכם. ומה יעבה לכם החיים בעולם, זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשולחן אביכם, הוא אלהי עולם ב"ה לעד... ובזה יבאל ד' מסבר, ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל, ומהם יבקש ד' עלבון הבית הלבב" (32). וכן ריש לקיש לא רצה להשיב שלום לתלמיד חכם שבבל, שפנו שהקפיד על תלמידי חכמים שבבבל שלא האמינו בעזרא ולא השתתפו עמו בשיבה לארץ (33),

33) "אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא..." ירמא ט:
34) זכריה ד י.
35) סוטה מח.. "וה"ר לומר שצדיקים הם קטני אמונה, אלא לצערנו דורקה על החזון של ישועת ישראל בשיבת שבותם לארצנו הקדושה שעל זה נאמר שהיא צריכה להיות הולכת ובאה קמעה - ביחס להתכרה של הצעדים הללו שהם הולכים ומתחדשים מכל הצדדים, אמונה זו לאחבון לבבנו היתה מצומצמת דוקא אצל הצדיקים בדורותינו, כלומר אצל החלק הרחב של בשרי ישראל לבל ערכיהם". חזון הגאולה רז.
36) "ומתוך שאנשים כאלה הם גדולי כשרון ובבי פעלים, אע"פ שלא ידציאו לפועל בפי כחם כלל, מכל מקום במה שעבדו ולמדו, עשו חיל בדול, בהלכות ובפלפולים מעשיים ודאי הינם לנם, בדבש דתיות פשוטה והמבנית הינם שפארים בעומק המוסר הפנימי גם כן בקרבם ענום ובדול, על כן הם מכריעים הרבה בזעותיהם והרגשותיהם את כללות האומה. אבל עם כל הטבב הבא אפילו מן הצד הנמוך שבכשרנם, כמה הפסד מגיע מהשפעתם, ובמה בלבול דעת וחשבון ענינים מתגלגל מזה...". תוספות לאורות התורה כי"ק.

שיתות הרה לי יהבה בגל"

כשההשכלה האלהית היא קטנה, אז הציור שמציירים את האלהות הוא גם כן קטן. וכיון שהתוכן האלהי הוא מבאר את הקטנה האין סופית של האדם לפניו, אז אין לשער עד כמה האדם נשאר זחל ובטלן עפרות של ידי יראת שמים שאין בה דיעה. ואיך יבוא האדם לידי השערה של הגדול האלהי, באופן שצורתו העצמית של הדר הנפש לא תיטשטש אלא תתרחב — על ידי הרחבת כח המרי שלו, על ידי שחרור דמיונו ומעוף הגיונו, על ידי דעת העולם והחיים: על ידי עושר ההרגשה בכל ההויה. שצריך על זה באמת לעסוק בכל החכמות שבעולם, ובכל תורות החיים, ובכל דרכי התרבויות השונות ותוכני המוסר הדת של כל אומה ולשון, ובגדולת נפש ידע לזכך את כולם, ופשוט הוא שכל יסוד מדעו בתור ישראל, יהיה בנוי על יסוד התורה בהרחבה היותר גמורה, וישתדל תמיד שדרכו לא תהיה מצומצמת, ודיעותיו לא תהיינה דחוקות ומרוסקות, אלא הולכות בהרחבה ובדרך בטוחה, אל ישיא על עצמו פחדים רבים, שמונעים את השכל מעבודתו, ואת הכחות הרוחניים משפעת השפעתם, רק יהיה בן חיל, ידע את הטוב ואת הרע, ואת המקוריות העליונה שהכל נהנע ממנה בצורה מסודרת, ההולכת ומשתלמת עם השתלמותו, ואז, לפי גדלו ומשמרתו, תזרח עליו האורה האלהית, ונפשו תהיה גדולה, והאורה האלהית העליונה המגדלת את כל הכשרונות כולם, תמלא את כל קרביו ונהרה שמימית תאמצהו תמיד, ועשה גדולות ונצורות לעצמו ולעולם כולו.

מלבי"ם מאמר אמונה

השתעבדות השכל והתרדמותו הבאות ע"י איזו השפעה, הרי היא השתתת עולם, וכל מה שהיא באה ע"י השפעה יותר קדושה, ההשפעה היא יותר מזיקה. דומה היא לנבלה של נבואת שקר בשם ד', על עשיית רשע וטומאה, ע"ז ושיקוצים. ע"כ כשבאה ההשתדלות של התרדמות השכל בשם האמונה, בשם יראת שמים, בשם שקידת התורה ועשיית המצות, הרי הוא שקר נורא, וטומאה מזוהמה שחייבים קדושי עליון עבדי ד' הטהורים, לצאת חלוצים להציל את העולם, את ישראל, את התורה, את האמונה, ואת כל קודש ד' מיד המחבלים הללו, יהיו מי שיהיו, בין שהם שקרנים שרוצים רק להנות את הבריות, לובשי אדרת שער למען כחש, בין שהם חלושי רוח, קטני דעת, שמפני אטימת האור השכלי אצלם, מפני כהות הרגשתם וגשמיות ציורם הם רומסים בשקידה ומרץ את החומר המעשי, ומורשרשים בהציורים האגדיים של האמונה במובן החיצוני של קליפתם שמביא לעולם דלות רוח, וגרעון חיים. והם בתומתם וחלישתם, ובגאותם וסכלותם ואכזריותם הפנימית, הבאה מתוך גאוה וטפשות ודיעות משובשות בענינים היסודיים של הכרת האמונות הגדולות, שכל האמונה מבוססת עליהם, יתאמצו להדריך אל העולם, ברוח קצר, במשטמה ויאוש, רפיון ידים ומדנים, והשפעתם גורמת להרדים יותר את השכל, לכבות אורה של תורה, להרחיק את העולם והחיים המאושרים, את טוהר המדות וחיקוק המחשבה מן האדם, ועי"ז הנשמות נושלות ונופלות, ובני אדם חיים חיי בהמות שפלות, באין דעת ותבונה, באין הכרת כבוד האדם שהוא הבסיס היסודי להכרת כבוד שמים, המלא עולם המחיה עולמים, המעורר רוח ונשמה.

לכתר אינו אלא מקטני אמנה "והיינו דאמר ר' אלעזר מאי דכתיב "כי מי בז ליום קטנות מי גרם לצדיקים שיתבזבז שלהן לעתיד לבא קטנות שהיה בהן שלא האמינו בהקב"ה רבא אמר אלו קטני בני רשעי ישראל שמבזבזין

רש"י

מוכיח: מיהבזו שולחנם לעתיד לבא:
שאין מקבלין שכר שלם והכי משמע
כי מי בז ליום וגו' אינו אלא לצדיקים:
קטנת · קטנת אמנה: קטני רשעי
בני ישראל · שמהו בשהן קטנים:
שמבזבזין

זכריה ד

גאמרו סוטה מח:

הצדיקים המדולדלים שבאמונה, ובהשקפות הרוחניות מחלישים את כל הכחות, הגשמיים והרוחניים, משביתים את שמחת החיים, ומאפילים את זוהר השכל. אבל מה שרוצים המוני המשפיעים לרפאות שברים הללו ע"י השכחת שם ד', אינם עושים מאומה, רק לשעה יופיע איזה חזיון של שכרון הדומה להתעוררות של חיים ברוח ובחומר, ואח"כ יתבע, נפש האדם הפרטי והכללי, את עלבון חייו, וישובו לאותן המושגים הרוחנים אשר הוניחם, ומתוך שבכל משך השכחתם לא עבד אותם, יופיעו לפנינו בצורה קדורה כמאז. ובעוד יותר טשטוש מפני העזבון וחסרון ההסתגלות שנתרבה ע"י זמן הוניחה, ע"כ רק עצה אחת היא להגברת כח החיים, החומריים והרוחניים לכל ערכיהם, להתעמק יותר ויותר באלה מושגי הקדש העליונים, עד כדי להגביע אותם יותר ממקורם העליון, ואז ישובו רק הם, את כל זיו החיים, את טוהר הרוח, את כל ברק השכל את כל זיו המוסר, את כל נועם האהבה והיושר אל כל האדם, וישמחו וירננו לאומים כי תשפט עמים מישור ולאומים בארץ תנחם סלה, וכל היקום יתעורר לחחיה, כל כחות הטבע ימלאו תפקידם וכל החיים יתהלו בכל קרבם, ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו יברכנו אלהים ויראו אותו כל אפסי ארץ.

אגרת האמונה. יעב"ץ

6

שישנא דבריו רק יקרבם בתכלית הקירוב. וכתב שם שאם לא יעשה כן ולא יקבל דברי החולקים עליו באהבה רק יחזם דבר זה בוראי חולשת דבריו שאומרים עליו שלכך דוחה דבריו, כי החלש אין לו קיום עם המתנגד אליו ולכך אין ראוי להרחיק שום דבר המתנגד אל דעתו לאהבת־חקירה וידיעה. ובפרט אותו שלא כוון לקנתר רק להגיד האמונה אשר אתו, אף אם הדברים הם נגד אמונתו ודתו אין לומר אליו אל תדבר ותסתום דברי פיך. שא"כ לא יהיה בירור הדת, ואדרבה דבר כמו זה אומרים תדבר ככל חפצך וכל אשר אתה רוצה וחפץ לומר, ולא נאמר אם היה אפשר לי לדבר הייתי מדבר יותר, כי אם עושה זה שסותם את פיו שלא ידבר זה הוא מורה על חולשת הדת כמו שאמרנו. ולכך דבר זה הפר מה שחושבים קצת בני אדם, כי חושבים כאשר אין רשאי לדבר על הדת הוא חוזק הדת ותוקף שלו, ואין זה כך כי העלם דברי המתנגד בדת אין זה רק בטול החולשת הדת, כאשר אומרים סגור פיך מלדבר. ולכך נראשונים ואף אם נמצא דבר מה בספרים שהוא כנגד דתם, לא היו המתנגדים דוחים דבר זה, כי השכל מחייב שלא יהיה מגיעה מזה כלל ולסגור פיו של אדם בדבר שהוא מגיע אל הדת, רק פתשגן הדת נתונה אל הכל. ובפרט הכתוב כי הכתוב בספר אין כוונתו רק ללמוד, ואין כאן דבר שיהיו מכוונים להכעיס כדי לקנטר, ולכך אין לסתום הדבר הזה ולבטל. ולא מצינו מעולם שיהיו מונעים ומחוים בדבר זה כלל, ולא היה כאן פוצה פה ומצפצף בדבר זה. ולמה לא תהיה תלונה זאת על ספרי הפלטופים אשר הלכו אחר חקירתם בגדו וכחשו ואמרו כי העולם קדמון ולא היה לו בריאה כלל, עם כל זה הם לוקחים ספרים ההם ולא דחו אותם רק שכך הוא ראוי כדי להעמיד על האמת לשמוע הטענות שאמרו לפי הדעת אשר אתם ולא כוונו לקנטר, ולכך אין ראוי לדחות דברי זולתו המתנגד לו, אבל ראוי לקרב אותם ולעיין בדבריו וכמו שהתבאר באריכות. והדבר שנכתב בספר לא נכתב

בלוח הגלה לאחרל - בעו שבעי מ"ג קל

מיני בני אדם באמונתם

טעם למה אומרים „אלקינו ואלקי אבותינו". כי יש שני מיני בני אדם המאמינים בהשי"ת. א' מאמין בהקב"ה מחמת שהולך בדרכי אבותיו הקדמונים, ועכ"ז אמונתו חזקה. והשני — שבא על אמונת הדת מחמת החקירה. והחילוק ביניהם: הראשון יש לו מעלה שאי אפשר לפתות אותו, אף אם יאמרו לו כמה חקירות הסותרות ח"ו את אמונתו, כי אמונתו חזקה מצד קבלת אבותיו, ועוד שלא חקר מעולם. אבל יש לו חסרון שהאמונה אצלו רק מצות אנשים מלומדה, בלי טעם ושכל. אבל השני יש לו מעלה שמחמת שהכיר הבורא ית"ש מחמת גודל חקירתו, הוא חזק אצלו באמונה שלימה ובאהבה גמורה. אבל ג"כ יש לו חסרון שבקל יכול לפתותו, שאם יביאו לו ראיות הסותרות יתפתה ח"ו. אבל מי ששני המדות בידו, אין למעלה ממנו. דהיינו שסומך על אבותיו הקדמונים בחוזק, וג"כ באה־לו שחקר בעצמו. זו היא אמונה שלמה וטובה. ולזה אנו אומרים „אלקינו ואלקי אבותינו". גם יש לפרש הפסוק „טעמו וראו כי טוב ה'" ר"ל: „טעמו" — מחמת החקירה, „וראו" — הוא לשון ראיית ההנהגה כמו שנהגו אבותינו.

תכמה ומוסר לסבו מקצת

ערוץ מאיר - הערוץ שלי ליהדות www.meirtv.co.il